

#barkács #dekor
#betlehemes
#gyülekezet
#lelkészháaspár
#szimbólumok
#díszek

Liget

A SZÉKELYHON-NAPILAPOK HETENTE MEGJELENŐ ÉLETMÓD-MELLÉKLETE
2018. DECEMBER 21., PÉNTEK • I. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM • 4 OLDAL

Bár sokan nem tudják, valamikor nem csak esztétikai szempontból aggattak díszeket a Jézus Krisztus születését jelképező karácsonyfára: mindennek meg volt a maga jelentősége, szimbolikája. Nem mindegy, hogy miért csillag kerül a fenyőfa tetejére, hogy mit jelképez az édes-ség, az angyalhaj. Még az aranyba-ezüstbe öltöztetett fenyőfa színei sem voltak véletlenek.

Díszek jelentéssel

A karácsonyfa tárgyi szimbólum, amely egy szakrális ünnepekörhöz tartozik. Bár a karácsony keresztény ünnep, maga a karácsonyfa nem kifejezetten csak keresztény jelkép, pogány gyökerei vannak – kezdte rögtön az elején Barabás László néprajzkutató, akinek segítségét kértük a karácsonyfa történetének és jelképeinek tisztázásában. Rámutatott: mi karácsonykor Krisztus születését ünnepeljük, de ilyenkor van a téli napforduló is, s a középkorban több évszázadon keresztül ekkor kezdődött az új év. „A legtöbb kultúrában ezt megünnepezték, amikor »meghal« a nap, de utána újból eljön a világosság. Az ember szerette volna valahogy a nap halálát megakadályozni vagy az újjászületését különböző »varázsszerekkel« elősegíteni. Kerestek valamit, ami megmarad örökkön az időben, s így jött képbe az örökzöld fa. Európa több vidékén nagyon fontos szimbólum volt az örökzöld fa” – mesélt a karácsonyfa pogány gyökereiről a szakember.

A karácsonyfa magyar őse

A karácsonyfa történetéről kiváló értekezést írt Lukács László néprajzkutató, ő az első karácsonyfák megjelenését a Feketeerdő, Elzász, a Felső Rajna környékére lokalizálta. Az 1500-as évek elején kezdték alkalmazni, először egyszerű emberek, majd gyorsan céhes városi szokássá alakult a fenyőfa házbavitele – nyilván akkor még nem nevezték karácsonyfának. „Ilyesmiben azonban nem csak a németeknél volt, nálunk, magyaroknál is találni életfaszerűséget, amit termőágnak neveztek. Úgy tűnik, általános emberi szükséglet volt, hogy az őszendő fordulóján valami olyasmit, ami állandó,

Egy darabig az egyház tiltotta a karácsonyi zöld fa használatát, aztán belátták, hogy jobb keresztény tartalommal gazdagítani.

maradandónak tűnik, közel vigyen magához az ember. Fagyöngyből is készülhetett a termőág, vagy valami más örökzöld bokorból, mert fenyőfa ugye nem volt mindenhol” – magyarázta Barabás László. A termőág életfaszimbólum is volt, s azt gondolták róla, hogy ennek az életfának az ereje átvivődik az emberre is. Barabás László szerint az ajándékozás is erről szól tulajdonképpen: a mágikus gondolkodás szerint, ha karácsonykor, újévkor megajándékozunk valakit – s régen ez nem családi ajándékozást jelentett, hanem közösségit –, akkor az egész évem bőséggel teli lesz.

„Bár egy darabig tiltották a karácsonyi zöld fa használatát az egyházi vezetők, egy idő után megjelent a templomokban is. Az egyház ebben az esetben is rájött, hogy jobb beemelni az egyházi szokásokba a karácsonyfát, és így fokozatosan keresztény tartalommal gazdagították azt. Megjelent rajta a gyertya, a fény szimbóluma, s kialakult ennek a fakultuszban, újévi szokásokban gyökerező, Európa-szerte ismert, de a németeknél sajátos alkalmazott fenyőfának a keresztény szimbolikája” – magyarázta a marosvásárhelyi néprajzkutató. Európa népeinél a karácsonyi népszokásokban napjainkig fennmaradtak és egymás mellett élnek az ókori pogány kultuszok emlékei és a középkori kereszténység elemei.

S hogy került hozzánk a karácsonyfa? Barabás László szerint Németországból fokozatosan terjedt el keletre, a magyar főurak Bécsben töltött teleik során találkozhattak a feldíszített fenyő szokásával, amelyből aztán itthon is szokást teremtettek. A források egymásnak is ellentmondanak abban a kérdésben, kinek köszönhetjük e nemes hagyományt. Egyesek szerint Mária Dorottya württembergi hercegnő, József nádor

evangélikus hitű harmadik felesége hozta be az országba 1819-ben; mások amellel kardoskodnak, hogy a magyar óvodahálózat alapítója, Brunszvik Teréz grófnő állította az első karácsonyfát 1824-ben vagy 1828-ban a rábizott krisztinavárosi kisdedeknek; Podmaniczky Frigyes báró pedig saját édesanyjának, Noszticz-Jäckendorff Elzának tulajdonítja az elsőséget, úgyszintén a húszas évek közepéből. Mindenesetre néhány évtized leforgása alatt közismertté és közkedvelté vált ez az eljárás, igaz, inkább csak a főurak szalonjaiban. Az alsóbb társadalmi rétegekhez lassabban jutott el, Barabás László szerint Erdélyben még száz évvel ezelőtt is voltak olyan települések, ahol nem állítottak karácsonyfát.

Szimbólumok a kegyelemtől a kigyóig

A Katolikus Lexikon jól szemlélteti, hogy milyen keresztény tartalommal töltődött a karácsonyfa.

„Az örökzöld az örökkévalóságra utal, a fenyőfa háromszög alakja pedig a szentháromságra, de ugyanakkor az emberi életnek a céljára is, vagyis hogy felfelé halad minden ember, Istenhez irányul az emberi vágyakozás, a fenyőfa ágai pedig a keresztet idézik” – sorolta a néprajzkutató. Hozzátette, a fenyőfára ma felkerülő díszek ősei is egyetemes és kultikus szimbólumok. A karácsonyi gyertya például először a katolikusoknál jelent meg, s Jézust jelképezi, aki a Bibliában azt mondta: „Én vagyok a világ világossága”. Tehát az egykori fénykultuszról Jézus világossága lett. A csillogás, az aranyhaj, a színes gömbök az örök dicsőség jelei a lexikon szerint, de az sem mindegy, hogy milyen színű díszek kerülnek a fenyőre, az ezüst díszek ugyanis a betlehemi

gyermek emberi természetét jelképezik, míg az arany díszek az isteni természet jegyei. A fa tetejére kerülő csillag a betlehemi csillag jelképe, amely ugye megállt Jézus születésének a helye fölött, s tulajdonképpen a karácsonyfát állítók otthona is betlehemmé változhat azáltal, hogy a fa tetején ott a betlehemi csillag. A fenyőfa csúcsán angyal is lehet: e az Isten és ember közötti kapcsolatra utal, egyrészt a betlehemi angyalokra, másrészt arra, hogy az angyal az Atyának is hírt visz azokról az emberekről, akik ünneplik a gyermeke születését.

A fán lévő csengettyű ősi jelentése szerint elűzi a gonoszt, de keresztény értelemben az angyalok énekére is utal. A fára aggatott játékok az embernek ajándékozott istengyermekségre utalnak, vagyis hogy az Isten gyermekként jött a világra, míg az édes-ség, szaloncukor, gyümölcs, alma, dió keresztény értelmezésben azt jelenti, hogy a megszületett Jézus a legédesebb eledel a keresztény ember számára. A fát körbetekelő aranyhaj a girlandok szimbólumában egészen a paradicsomig vezethető vissza, ugyanis a kigyót jelentik, amelynek – azzal, hogy a karácsonyfára kerül – megtörjük a hatalmát, de úgy, hogy ráadásul az üdvösségünk szolgálatába állítjuk – részletezte a néprajzkutató, aki szerint ma már nagyon kevesen tudják, hogy ezek a díszek milyen jelentéssel, szimbólumrendszerrel rendelkeznek.

Ma már nem is biztos, hogy ezek a díszek kerülnek a mindenki otthonában megjelenő karácsonyfára, sőt elmondhatjuk, hogy mágikus, vallásos funkciója is háttérbe szorult, s inkább esztétikai funkciót kapott a feldíszített fenyőfa, mint az otthonunk karácsonyi díszelme.